

MEĐUVRŠNJAČKO NASILJE U DJETINJSTVU

Giljanović, Maria

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:162148>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)



UNIVERSITY OF SPLIT



SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

MEĐUVRŠNJAČKO NASILJE U DJETINJSTVU

MARIA GILJANOVIĆ

Split, 2024

Odsjek: Odsjek za pedagogiju

Studij: Pedagogija i Talijanski jezik i književnost

Predmet: Pedagogija i djetinjstvo

MEĐUVRŠNJAČKO NASILJE U DJETINJSTVU

Studentica:

Maria Giljanović

Mentorica:

doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Split, ožujak 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Djetinjstvo	2
3. Razvoj vršnjačkih odnosa	4
3.1. Djeca i njihovi prijatelji	5
3.2. Teorija privrženosti	6
4. Nasilje	8
4.1. Međuvršnjačko nasilje	9
4.2. Uzroci nasilnog ponašanja	10
4.3. Obilježja nasilnika	11
4.4. Karakteristike nasilništva	12
4.5. Žrtva	13
4.6. Fenomen “pokrivenog” maltretiranja među djecom	16
4.6.1. Odbijanje komunikacije među djecom.....	17
4.6.2. Socijalna izolacija među djecom	18
4.6.3. Grupni pritisak	18
4.6.4. Promatrači	19
5. Istraživanje o doživljenom i počinjenom vršnjačkom nasilju u osnovnoj i srednjoj školi	21
6. Prevencija	23
6.1. Medijacija	24
6.2. CAP program.....	25
6.3. Steps to Respect program	26
6.4. Uloga pedagoga u prevenciji međuvršnjačkog nasilja	27
7. Uloga škole	29
7.1. Stvaranje pozitivnog razrednog zajedništva u prevenciji nasilja	29
7.1.1. Primjena metode “zajedništvo preispitivanja” u prevenciji nasilja	30
7.1.2. Suradnički model poučavanja o nenasilju	31
7.1.3. Aktivnosti škole s ciljem prevencije nasilja	32
7.2. Očekivanja od škole	32
8. Zaključak.....	34
Sažetak	40
PEER VIOLENCE IN CHILDHOOD	41
Abstract.....	41

1. Uvod

Djetinjstvo, jedno od ključnih poglavlja života, predstavlja temeljno razdoblje za kvalitetan razvoj djeteta, a veliku ulogu imaju iskustva u obitelji i zajednici čije su posljedice vidljive na kasnijem ponašanju djeteta. Sigurno okruženje i dobar model na koji se dijete može ugledati ključni su za izgradnju samopouzdanja, uklanjanje strahova i tjeskoba, a njihov nedostatak povećava vjerojatnost pojave problema u ponašanju.

Velik utjecaj na dijete imaju njegovi vršnjaci i njihovi međusobni odnosi. Sklapanjem prijateljstava razvijaju se bolje društvene vještine i prosocijalno ponašanje, a smanjuje usamljenost. Međuvrnjački odnosi pomažu djeci usvojiti ponašanja i naučiti ih poštovati pravila međutim, nisu svi odnosi među djecom poticajni i pozitivni. Neka se djeca, iz različitih razloga i okolnosti, povuku u sebe, a neka su razvila neadekvatne obrasce ponašanja koja nerijetko rezultiraju nasiljem nad vršnjacima ili njima samima. Djeca često ovakvim ponašanjima iskazuju nezadovoljstvo, nedostatak ljubavi ili želju za pažnjom.

Cilj ovog rada jest prikazati uzroke nasilja, njegove karakteristike i vrste, s posebnim naglaskom na njegove posljedice, pri čemu je ključno obratiti pozornost i na prevenciju kako bi se spriječio nastanak nasilja kao i mogućnost daljnjih tragedija. Glavnu ulogu u sprječavanju nasilnog ponašanja imaju obitelj, zatim obrazovne ustanove, te šira zajednica kojima je zadatak osigurati zdrav odgoj, emocionalnu podršku, razvoj društvenih vještina, tj. svih vršina koje su u skladu s društvenim normama i zakonima. Prije samih prevencija međuvrnjačkog nasilja, važan je razvoj učinkovitih strategija za podizanje svijesti o nasilju i njegovom suzbijanju. Najvažnije metode prevencije međuvrnjačkog nasilja koje bi se trebale provoditi u društvima uključuju edukaciju o nenasilnoj komunikaciji, programe socio-emocionalnog učenja, podršku roditeljima, stvaranje zajednice koja se bori protiv nasilja te poticanje aktivnosti koje razvijaju pozitivne oblike ponašanja. Međuvrnjačko nasilje ozbiljan je problem koji zahtijeva pažljivo razumijevanje njegovih uzroka, identificiranje rizičnih čimbenika te implementaciju preventivnih strategija ključnih za stvaranje sigurnijeg okruženja.

2. Djetinjstvo

Djetinjstvo se u suvremenoj literaturi počelo proučavati tek 60-ih godina 20. stoljeća, no tijekom povijesti poznati su radovi iz srednjeg vijeka koji su u fokus istraživača došli tek u 19. stoljeću. Djetinjstvo kao posebna faza čovjekova života i određeno životno razdoblje priznato je tek u 17. stoljeću (Nikolić Jakus, 2015). Pojam djetinjstva ima više definicija, ovisno o znanstvenom pogledu koji se zauzima. Prema Konvenciji o pravima djeteta iz 1989. djetinjstvo traje sve do punoljetnosti osobe. Američka psihološka udruga (2018) djetinjstvo promatra kao razdoblje ljudskog razvoja od kraja ranog djetinjstva do početka puberteta kada nastupa adolescencija. Taj period obilježavaju velike i najznačajnije promjene u čovjekovom razvoju koje se događaju u 4 faze, a čiji je utemeljitelj Jean Piaget (Piaget, prema Buggle, 2002). Tijekom prve 2 godine dijete se nalazi u senzomotoričkoj fazi razvoja gdje razvija motorički i osjetni sustav kako bi se približio svijetu u kojem živi (Buggle, 2002). Nakon 2. godine, tijekom predoperacijske faze, dijete počinje razvijati i koristiti svoju predodžbenu inteligenciju, razmišlja i pokušava misaono riješiti probleme. Od svoje 6. godine dijete je sposobno upustiti se u rješavanje raznih problemskih zadataka i fokusirati se na više različitih situacija (Vasta, Haith i Miller, 2005). Na kraju razvoja djetetovo razmišljanje postaje kompleksnije, dijete počinje kritički razmišljati i nije ograničeno na konkretne stvari. Ta krajnja faza razvoja kreće od 11. godine i traje do kraja života (Singer i Revenson, 1997).

Djetinjstvo je razdoblje koje se može razlikovati kao rano, srednje i kasno djetinjstvo. Rano djetinjstvo, kao početna faza, najvažnije je za razvoj čovjeka u cijelosti te predstavlja važan temelj za kasnije zdravlje, učenje i ponašanje. U tom razdoblju djeca postaju manje fizički zavisna o roditeljima, govore, rješavaju probleme i razvijaju vještine koje prethode pismenosti, računskim operacijama, razvoju samosvijesti, istraživanju itd. Za zdrav razvoj djeteta u ranom djetinjstvu treba se brinuti o djetetovoj ranjivosti te su jako važni stabilni odnosi puni ljubavi, ali i što kvalitetnija prehrana i primjerena fizička njega. S ciljem kvalitetnog razvoja djeteta potrebno mu je pružiti mogućnosti za učenje i igru te poticanje razvoja mozga. Od 6. do 12. godine, tijekom srednjeg djetinjstva, dijete razvija sve potrebne vještine za daljnji život. Poteškoće u tom periodu može stvarati nepravilna emocionalna regulacija i vezanost te nenaučene kognitivne, motoričke i jezične vještine koje se uče u ranom djetinjstvu i predstavljaju temelj ulaska u srednje djetinjstvo, dok pozitivna iskustva rezultiraju potpunijim razvojem. Srednje djetinjstvo najvažniji je period za

stvaranje dobre i realne slike o sebi, samopouzdanja i samopoštovanja jer su djeca u toj dobi sklona uspoređivanju s drugima, a dobra razina poštovanja znači manju mogućnost pojave depresije, anksioznosti i antisocijalnog ponašanja. Nakon srednjeg djetinjstva, dijete se priprema za odraslu dob i nalazi se u razdoblju sazrijevanja, tj. u razdoblju adolescencije koje ih uči preuzimanju odgovornosti. Kod adolescenata najizraženija je sklonost rizičnom ponašanju koje može biti povezano s potrebama za novim iskustvima, rizicima ili traženjem uzbuđenja. Najvažniji zadatak odraslih u periodu odrastanja razvoj je djetetove samostalnosti s ciljem donošenja odgovornih odluka i zauzimanja za sebe i druge (Kaselj i sur., 2023). Prema Maleš (2011), djetinjstvo nije samo priprema za budućnost, već i važno životno razdoblje s vlastitom kulturom koja predstavlja proces socijalne izgradnje djeteta u kojem zajedno sudjeluju djeca i odrasli. S obzirom na to da se djetinjstva razlikuju zbog različitih kultura i uvjeta u kojima se odvijaju, može se potvrditi da ne postoji univerzalno dijete niti takvo djetinjstvo.

3. Razvoj vršnjačkih odnosa

Teorijska osnova za suvremena istraživanja odnosa djece s vršnjacima može se pronaći unatrag 70 godina i više. Piaget je tada smatrao da se dječji odnosi mogu jasno razlikovati od odnosa s odraslima. Odnosi djece s odraslima većinom su asimetrični jer prevladava dominacija i moć odraslih gdje djeca prihvaćaju pravila odraslih većinom zato što se od njih traži poslušnost. Nasuprot tome, odnosi djece s vršnjacima bili su prikazani kao uravnoteženi gdje je jednaka afirmacija moći i dominacije s obje strane. Piaget je smatrao da unutar konteksta vršnjačke interakcije djeca mogu iskusiti prilike za ispitivanje proturječnih ideja, pregovarati i raspravljati o raznim perspektivama te se odlučiti na kompromis ili odbaciti shvaćanje vršnjaka (Piaget, prema Rubin i sur., 2013). Takvi odnosi međusobnog poštovanja kod djece imaju veliku ulogu u razvoju dobrih komunikacijskih vještina, a ujedno i pomažu djetetu da oblikuje svoju osobnost i promiče pozitivne stavove poput optimizma, emocionalne stabilnosti i socijalizacije (Chen, 2024).

Prema Rubin i sur. (2013) dojenčad već od 2. mjeseca života pokazuje uzbuđenje u prisutnosti vršnjaka i međusobno se promatraju. S vremenom se počinju smiješiti, vokalizirati i pružati ruke prema vršnjacima te usmjeravaju i uzvraćaju poglede i osmijeh jedni drugima. Takva se ponašanja neprestano razvijaju tijekom 1. godine života te predstavljaju prvi dokaz o zajedničkim interpretacijama simboličkih značenja među vršnjacima, ali su i važan preduvjet za suradničke vršnjačke aktivnosti. Već tijekom 2. godine djeca ostvaruju velike napretke u razvoju svojih društvenih vještina. Njihova komunikacija obično ima oblik jednostavnih igara, koje su obilježene međusobnim oponašanjem. Glavni društveni interaktivni napredak događa se u 3. godini života kada djeca postaju sposobna dijeliti simbolička značenja kroz društveno pretvaranje.

Od 6. do 12. godine, dječje interakcije s vršnjacima postaju sve složenije i višestruke prirode. Ovakav razvoj kod djeteta može se pripisati kontinuiranom napretku njegovim sposobnostima razumijevanja i uvažavanja tuđih misli, namjera i emocija. Socijalna komunikacijska kompetencija nastavlja se razvijati s godinama, a djeca postaju vještija u uspostavljanju međusobnog razumijevanja s vršnjacima. Kontinuirano poboljšanje društvenih vještina omogućava djeci da kompetentnije ostvare svoje društvene ciljeve i pronađu rješenje za međuljudske probleme (Rubin i sur., 2013).

Sklapanje prijateljstava te prilike da djeluju imaju važan učinak na dijete. Iako dječji odnosi s vršnjacima imaju važnu ulogu na djetetov razvoj, postoje slučajevi štetnih utjecaja koji rezultiraju u određenom trenutku i mogu prouzročiti negativne posljedice (Card i sur., 2009).

3.1. Djeca i njihovi prijatelji

Prijateljstvo je jako bitan čimbenik dječjeg psihosocijalnog razvoja. Prijateljstvo odražava prisutnost bliskog, uzajamnog i dobrovoljnog odnosa. Ono uključuje reciprocitet i osjećaj percipirane jednakosti među pojedincima. Prijateljstva u djetinjstvu služe za pružanje podrške, potiču razvoj samopoštovanja i pozitivnog samoprocjenjivanja. Ono pruža emocionalnu sigurnost, naklonost, privrženost, nudi razne potvrde, interese, nade, ali i strahove. Prijateljstvo ima različite ciljeve ovisno o fazama djetetova razvoja, a najvažniji cilj bio bi ponuditi djeci izvanobiteljsku sigurnost iz koje mogu istraživati učinke svojih ponašanja na sebe, svoje vršnjake i okruženje. U srednjem djetinjstvu doprinosi stjecanju znanja o normama ponašanja i razvijanju vještina potrebnih za uspješno samopredstavljanje i upravljanje dojmovima. Ove su vještine presudne kako bi se izbjegao razvoj anksioznosti zbog odnosa s vršnjacima. U adolescenciji prijateljstva služe kao pomoć pojedincima u njihovoj potrazi za samoistraživanjem i integriranjem logike i emocije (Rubin i sur., 2013).

Postoje razni čimbenici koji utječu na formiranje dječjih prijateljstava. Prvi važni čimbenici za povezivanje djece su dob i spol. Prijatelji su obično iste rase i etničke pripadnosti. Već od malih nogu djeca biraju prijatelje koji su slični njima samima po vidljivim karakteristikama i čije su tendencije ponašanja slične njihovima. Postoje veće sličnosti u ponašanju među prijateljima nego neprijateljima, a djeca dijele prijateljstva s onom djecom koja slične njima u smislu prosocijalnog i antisocijalnog ponašanja. Prijatelji također komuniciraju jedni s drugima drugačije od onih s kojima nisu prijatelji. Baš zbog toga što provode puno vremena skupa, među njima su moguće i česte svađe, negativno ponašanje i osjećaj krivnje. Jednako tako, postoje i važne razlike u načinu na koji rješavaju takve sukobe s prijateljima za razliku od onih s neprijateljima. Rješavaju ih na načine koji će im pomoći osigurati da njihovi odnosi potraju i u budućnosti (Rubin i sur., 2013).

Prijateljstvo može poticati pozitivnu prilagodbu, osobito u stresnim razdobljima promjena. Primjerice, djeca koja kreću u osnovnu školu i imaju prijatelje, pokazuju veću razinu zadovoljstva školom i akademskog interesa od one djece koja započinju školsku godinu bez prijatelja. Jednako tako, problemi u ponašanju povećavaju se od 6. do 7. razreda samo za onu djecu koja su imala prijateljstvo s djecom koja su i sama imala probleme u ponašanju (Rubin i sur., 2013). Prosocijalno ponašanje pojedinca može ga približiti drugima čime istovremeno smanjuje društvenu izolaciju koja dovodi do lošijeg mentalnog zdravlja, a povećava mogućnost stvaranja prijateljskih odnosa (Woodhouse i sur., 2011). Emocionalne veze koje djeca uspostavljaju i održavaju s drugim osobama mogu predstavljati glavni izvor društvene podrške i izvorom koji im pomaže da se nose sa stresom i raznim teškoćama (Rubin i sur., 2013).

3.2. Teorija privrženosti

Ključnu ulogu u normalnom razvoju djeteta, ali i opasnosti od nastanka raznih poremećaja ima rano djetinjstvo i povezanost djeteta s roditeljem tijekom prvih godina života. Godinama zanemarena teorija, kako u teoriji tako i u praktičnom radu, danas daje odgovore na mnoge nedoumice i problematična ponašanja djece (Ajduković i sur., 2007). Teorija privrženosti, kao jedna od najutjecajnijih i verificiranih teorija, govori da djetetov odnos i iskustvo s primarnim skrbnikom u ranom djetinjstvu, ima dugotrajan utjecaj na gotovo sve aspekte razvoja. Osnovna načela i principi te teorije primjenjuju se u raznim područjima života i znanosti. Na temelju toga sve veći broj autora razmatra ulogu učitelja kao potencijalne figure privrženosti u djetetovu životu. Teorija privrženosti daje objašnjenje individualnih razlika među djecom u kvaliteti privrženosti opisanih kroz obrasce sigurne, izbjegavajuće, ambivalente i dezorganizirane privrženosti. Svaki učenik pripada jednom od 4 obrasca privrženosti te ga karakteriziraju pozitivni ili negativni pogledi na sebe i druge (Tošić Radev i Janković, 2022).

Sigurna djeca uspješna su u kognitivnoj i socio-emocionalnoj domeni te imaju bolji školski uspjeh (Tošić Radev i Janković, 2022). Sigurna privrženost omogućuje djetetu veću samokontrolu što može spriječiti mogućnost djeteta da podlegne visokim rizicima okoline koja utječe na njihov budući razvoj. Još jedna od njenih karakteristika je otpornost jer sigurno privržena djeca vide skrbnika kao osjećajnu i brižnu osobu, tj. sigurnu bazu gdje se osjećaju zaštićeno dok odbijanje

privrženosti ima u potpunosti suprotne učinke (Frances Dent i Goodman, 2020). Ambivalentna djeca mogu imati problema u školi zbog prekomjerne ovisnosti o roditeljima ili učiteljima, ali obično se ne suočavaju s ozbiljnim problemima u odnosima s vršnjacima. Za razliku od njih, djeca s izbjegavajućom i dezorganiziranom privrženošću karakteristična su po problematičnim ponašanjima. Zato je vjerojatnije da će ambivalentna djeca biti žrtve, a nesigurno privrženost djeca mogu biti i žrtve i počinitelji nasilja. Međutim, postoje razne studije koje nisu potvrdile povezanost između dezorganizacije i nasilnog ponašanja što znači da izbjegavajuća i dezorganizirana djeca mogu funkcionirati na različite načine, disfunkcionalno, ali ne nužno nasilno. Upravo zato je potrebno biti vrlo oprezan s očekivanjima i predviđanjima koja se temelje na obiteljskoj povijesti djeteta (Tošić Radev i Janković, 2022), ali djeca koja nisu ostvarila sigurnu privrženost s roditeljima pokazuju ponašanja koja odražavaju njihov odnos s roditeljima. Način na koji komuniciraju s roditeljima prenosi se i na njihove interakcije s drugim ljudima i vršnjacima (Klarin, 2006).

Kako bi se razumjelo ponašanje djece s problemima u ponašanju, treba obratiti pažnju na maladaptivna rana iskustva. Ta iskustva, povezana s dezorganiziranom i izbjegavajućom privrženošću, utječu na to kako dijete vidi druge i kako se prema njima ponaša. Takva djeca često izbjegavaju bliskost s drugima, upuštaju se u problematične odnose i budući da nemaju pozitivna očekivanja od drugih povlače se u sebe ili se ponašaju agresivno. Jedan od najvažnijih razvojnih ishoda koji se pojavljuje u odnosu između privrženosti i vršnjačkog nasilja je nerazvijena mentalizacija, to jest sposobnost razumijevanja i tumačenja vlastitog i tuđeg ponašanja na temelju mentalnih stanja poput vlastitih potreba, osjećaja, želja i slično. Takva niska mentalizacija razlog je razvoja problema s vršnjacima zbog nerazumijevanja vlastitog i tuđeg ponašanja (Tošić Radev i Janković, 2022).

4. Nasilje

Žilić (2016) ističe da se nasilje kao društveni fenomen, a ujedno i jedan od glavnih problema modernog društva, može tumačiti na razne načine. Ono je prisutno od davnina pa je i danas vrlo rasprostranjeno. Nasiljem se smatra svako ponašanje koji ima za cilj nanijeti štetu drugima, a predstavlja i manifestaciju 'volje za moći' koja je svojstvena svakom čovjeku. Nasilje je namjerno korištenje fizičke sile i moći, bilo prijetnjom ili djelovanjem koje obično dovodi do ozljeda, smrti ili drugih negativnih posljedica. Također se naglašava da je nasilje dio ljudske kulture, no jedina razlika u povijesti nasilja je što se manifestira u različitim oblicima.

Nasilje pronalazimo posvuda, posebno u današnje vrijeme. Svuda oko nas nalazimo žrtve nasilja koje nose ožiljke, tjelesne ili one manje vidljive, koje se odnose na emocionalne rane. Ključni problem kod nasilja jest njegova neizbježnost, ono se ne može iskorijeniti. Žrtve se neprestano mijenjaju i povećavaju, a nasilje traje i raste. Često se događa da sama žrtva prijeđe na stranu nasilja te ga doživi obostrano, prvo kao žrtva, zatim kao počinitelj (Vučković, 2002). Nasilje se može klasificirati u različite oblike, najčešći su:

1. Fizičko nasilje – koristi se od strane počinitelja za uspostavljanje kontrole nad žrtvom te obuhvaća svaku vrstu neželjenog fizičkog kontakta. To uključuje radnje poput guranja, udaranja, davljenja, bacanja predmeta i sl.
2. Psihičko nasilje – uključuje korištenje psihičke prisile nad žrtvom, pri čemu počinitelj u toj osobi stvara osjećaj ugroženosti, straha ili narušava njeno dostojanstvo. Primjeri takve vrste nasilja uključuju verbalne napade, uvrede, psovanje, uhođenje i slične radnje.
3. Seksualno nasilje – obuhvaća sve seksualne radnje, pokušaj takvih ostvarivanja, kao i neželjene seksualne komentare koje može počinuti bilo koja osoba. Ova vrsta nasilja može se podijeliti na seksualno uznemiravanje, seksualno zlostavljanje i silovanje¹.

¹ <https://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/>

4.1. Međuvršnjačko nasilje

Klarin (2006) navodi da je svijet vršnjaka važno okruženje u kojem dijete živi i razvija se. Djeca većinu svog vremena provode s vršnjacima, a kroz proces socijalizacije uče kako se ponašati u vršnjačkoj skupini i poštovati pravila. Pored roditelja i nastavnika vršnjaci imaju važnu ulogu u razvoju i prilagodbi djeteta. Hasković (2019) smatra da polaskom u školu učenici započinju stvarati svoja prva prava prijateljstva, pri čemu je osnovna karakteristika tih prijateljskih veza vrijeme provedeno u zajedničkim aktivnostima koje im donose zadovoljstvo i užitak. Međutim, nisu svi odnosi među vršnjacima uvijek pozitivni i prijateljski. U školama je sve zastupljenije međuvršnjačko nasilje koje obuhvaća različite oblike nasilja među djecom. Vrlo je važno razumjeti različite oblike i karakteristike nasilja kako bismo mogli prepoznati njegovu vrstu i pravodobno pomoći žrtvi. Ova vrsta nasilja obično se klasificira kao: fizičko, verbalno ili emocionalno nasilje, ekonomska manipulacija, socijalno te seksualno nasilje.

Nasilništvo se ne bi smjelo zanemariti jer ima ozbiljan utjecaj na sigurnost same djece, a odrasli ne bi trebali umanjivati ili trivijalizirati takvu situaciju. Mnoga djeca svakodnevno odlaze u školu ispunjeni osjećajem straha i tjeskobe. Žrtve provode mnogo vremena razmišljajući o načina za izbjegavanje traumatičnih situacija što ostavlja za posljedicu manje energije za samo školovanje i učenje (Coloroso, 2003).

Prema najnovijim istraživanjima, većina djece doživjela je zlostavljanje ili je bila svjedok nasilju u školskom okruženju. Primjerice, u američkim školama postoji otprilike 2,1 milijun nasilnika i 2,7 milijuna žrtava. Velik dio djece u Americi tvrdi kako bi bili sretniji i bolje bi učili kada bi se osjećali sigurnijima u školi. Nasilništvo se događa posvuda, u osnovnim i srednjim školama, bilo da su mješovite ili ne, te u tradicionalnim i modernim obrazovnim institucijama. Nasilništvo uključuje i druge oblike koji se manifestiraju kroz iznuđivanje, fizičko zlostavljanje, širenje glasina, oštećivanje imovine i prijetnje drugima. Iako postoje razlike između dječaka i djevojčica, i jedni i drugi mogu biti i žrtve i počinitelji nasilja. Dječaci obično koriste izravnije načine zlostavljanja, uključujući fizičko nasilje, dok djevojčice češće pribjegavaju neizravnijim metodama, kao što su isključivanje i ogovaranje (Field, 2004).

U anketnom istraživanju (Posavec Vaupotič, 2023) koje je obuhvatilo učenike oba spola provedenoj u srednjoj školi u Mariboru ispitivalo se što oni osobno podrazumijevaju pod pojmom nasilje te jesu li ikad doživjeli neki oblik nasilja, kakva su njihova osobna iskustva i koliko su upoznati s tom temom. Ispitani su učenici 2 razreda 1. godine programa predškolskog odgoja i obrazovanja u mariborskoj gimnaziji, gdje je veći broj djevojaka, te 2 razreda programa mehatronike u Tehničkom školskom centru Maribor, gdje većinom prevladavaju dječaci. Kao definiciju međuvršnjačkog nasilja učenici daju slične odgovore koji uključuju psovke, nasilje među vršnjacima, izoliranje, prijetnje i slično. Učenici obje škole prepoznali su nasilje u obitelji i druženje s nasilnim vršnjacima kao razlog zbog kojeg djeca vrše nasilje. Slične odgovore daju i na pitanje nasilja s kojim se najčešće susreću, a to su socijalno, emocionalno i verbalno koje je jednako zastupljeno kod dječaka i djevojčica, dok online, seksualno i fizičko nasilje pojavljuje se puno više kod dječaka. Nasilje doživljavaju najčešće u školi iako je ono moguće bilo gdje. Razlika u razmišljanju dječaka i djevojčica pojavljuje se u pitanju kako bi reagirali kada bi primijetili da netko vrši nasilje. Veći postotak dječaka bi se povukao za razliku od djevojčica koje bi pomogle žrtvi. No, najveći postotak odgovora bio je taj da bi savjetovali žrtvu da kaže roditeljima, učiteljima ili savjetodavnoj službi. Anketno istraživanje također daje takve rezultate gdje se vidi da je polovica učenika bila žrtva međuvršnjačkog nasilja, a neki toga nisu ni svjesni zbog povećane tolerancije na nasilje. Nakon doživljenog nasilja rijetko tko bi se obratio policiji. Učenice utjehu traže kod svojih bližnjih, roditelja, prijatelja, braće i sestara dok se dječaci najčešće “zatvore u svoja četiri zida” i nastave trpjeti nasilje i ne razmišljaju o telefonskoj i internetskoj pomoći u borbi protiv nasilja, a oba spola takvu pomoć rijetko i koriste.

4.2. Uzroci nasilnog ponašanja

Nasilje je globalni problem s kojim se suočava cijeli svijet, a njegovi uzroci su kompleksni i međusobno povezani. Nasilje se danas pronalazi u medijima, a djeca od najranije dobi dolaze u kontakt s igračkama koje potiču nasilno ponašanje. Iako mogu imati korijen u događajima na globalnom planu, na njih utječu i povijesno naslijeđe, kultura, tradicija i običaji pa raste broj onih koji takvo ponašanje smatraju prihvatljivim. Ako ljudi iskuse bilo kakvu vrstu nasilja, ono ih može učiniti manje osjetljivima na buduće nasilje. Također, može se pretpostaviti da su ratna zbivanja u

Republici Hrvatskoj pridonijela povećanju nasilja u društvu i prihvaćanju agresivnog ponašanja kao načina komunikacije. Društveno stanje odražava se na život u obitelji. Događaji poput ekonomske krize, nezaposlenosti, neriješeno stambeno pitanje i sl. doveli su do toga da su se neki članovi obitelji odali alkoholizmu ili su se razboljeli te prihvatili nasilje kao način rješavanja svojih problema. U takvim okolnostima pate i djeca te se njihove potrebe ne prepoznaju ili zanemaruju. (Maleš i Stričević, 2005).

Bojčić (2022) navodi da je nasilje kao karakteristična pojava današnjeg društva predmet istraživanja brojnih znanstvenika. Razvoj nasilnog ponašanja može se objasniti i prisutnošću zaštitnih i rizičnih čimbenika koji djeluju na dijete i na sustave koji ga okružuju. Rizični čimbenici povećavaju vjerojatnost pojave problema u ponašanju, a zaštitni smanjuju tu vjerojatnost. Prema Maleš i Stričević (2005) učenici, osim u obiteljskom okruženju, velik dio vremena provode u školi pa dio odgovornosti za njihovo ponašanje nose učitelji i škola. Dalje Bojčić (2022) nastavlja s tim da negativan odnos između učenika i nastavnika povećava rizik za razvoj problema u ponašanju u školi. Također rizični čimbenici za razvoj nasilja uključuju školski neuspjeh, nisku motivaciju, negativan stav prema školi, poteškoće u prilagodbi, prikrivenu ljutnju i strah koji na kraju lako rezultiraju nasilnim ponašanjem. No, ako je odnos između učenika i učitelja pozitivan, tada on predstavlja jedan od zaštitnih čimbenika. Važan utjecaj ima i školska klima koja predstavlja kvalitetu škole koja pomaže razvoju osjećaja osobne vrijednosti, dostojanstva i pripadnosti svakog pojedinca te razvoju osjećaja važnosti. Ona može povećati otpornost učenika i zaštititi ih od nasilnog ponašanja ili, ako se zanemari važnost školske klime, može postati nesigurna, demotivirajuća i isključiva te predstavljati rizični čimbenik u životu pojedinca.

4.3. Obilježja nasilnika

Jedan od faktora koji doprinosi razvoju nasilja u ponašanju su i individualne osobine. One podrazumijevaju specifične i svakoj osobi svojstvene osobine kao što su impulzivnost, živahnost, hiperaktivnost i nestrpljivost. Kao individualne osobine navode se i brza rješenja problema što se očituje kroz čin nasilja. Ako je dijete hiperaktivno, etiketira se kao zločesto te se tako počne i ponašati. Nasilnici imaju potrebu za kontrolom i dominacijom nad drugima te im nedostaje

suosjećanja. Često se sukobljavaju s odraslima, prkosni su, antisocijalni, skloni kršenju pravila i teško podnose frustrirajuće situacije. Nasilnici su često i sami bili žrtve fizičkog zlostavljanja, bilo u školi ili u obitelji. Obično biraju žrtve koje su fizički slabije, mlađe, povučenije i pasivnije, ne razmišljajući o tome kako se žrtve osjećaju ili koliko im to šteti. Sam napadač ne mora nužno biti uključen u čin nasilja, ali može biti organizator i poticati druge na takvo ponašanje.

Postoje tri tipa nasilnika, a dijele se na agresivne, anksiozne i pasivne. Uvriježeno je da agresivni žele dominirati nad drugima i pokazuju nasilno ponašanje. Pasivni nasilnici najčešće su njihovi pomagači u nasilju, a samostalno pokazuju manje oblike ovakvog ponašanja. Anksiozni su najčešće oni koji su prethodno bili žrtve pa su usvojili takav oblik ponašanja kao način da se obrane od ponovnog maltretiranja (Olweus, 1998). Nasilnici, često poput anksioznih, uče biti nasilnicima od drugih ljudi u svom životu koji su moćniji od njih. „Ljudima je jako teško vjerovati jednostavnoj činjenici da je svaki progonitelj jednom bio žrtva. Pa ipak, trebalo bi biti vrlo očigledno da netko tko se od djetinjstva osjeća slobodno i jako, nema potrebu ponižavati drugu osobu” (Coloroso, 2004: 65).

Ako zlostavljači ne budu spriječeni odgovarajućim odgojnim metodama osjećat će posljedice u kasnijem životu. Djeca koja čine nasilje kasnije mogu razviti suicidalne misli, depresivne simptome i psihijatrijske poremećaje za razliku od djece koja nisu bila uključena u takve aktivnosti. Ove nasilne obrasce ponašanja često prenose u odraslu dob što povećava rizik od zlostavljanja vlastite djece, problema u međuljudskim odnosima i sklonosti većem broju kriminalnih djela (Maleš i Stričević, 2005).

4.4. Karakteristike nasilništva

Prema Bilić i Zloković (2002) “moćnija” skupina djece počinje se poigravati nekim specifičnim hendikepom žrtve često s ciljem da se smiju drugome ili ga zbune. Takve geste vrlo brzo prerastaju u nehumano i zastrašujuće ponašanje. Ovakve grupe ne osjećaju krivnju, a motivirane su potrebom za dominacijom ili mržnjom prema nekomu tko je na neki način drukčiji od njih. Djeca se u takvim grupama okupljaju zbog zajedničke antipatije prema nekom djetetu, podložni su autoritetu vođe te nastoje širiti mržnju i neistinu. Na početku cilj može biti nasmijavanje drugih, no ono često prerasta

u različite oblike zlostavljanja. Glavni razlozi za takvo ponašanje su postizanje nekog zajedničkog cilja te potreba da im se pridruže drugi članovi koji žele istaknuti svoju individualnost unutar skupine. “Mi-osjećaj” smanjuje njihov strah i zadovoljava potrebu za pripadnošću i prihvaćanjem. Grupa nasilnika postaje kohezivna, a njihova privlačnost temelji se na sličnim interesima i osjećaju zajedničke moći.

Kako navodi Coloroso (2004: 33) nasilništvo je svjesna i namjerna aktivnost koja ima cilj nanijeti štetu drugoj osobi, a uvijek uključuje sljedeće elemente:

1. Nesrazmjer moći – nasilništvo se ne odnosi na svađu između jednakih osoba, poput svađe između brata i sestre. Nasilnik je obično stariji, veći, jači i verbalno sposobniji od svoje žrtve.
2. Namjera da povrijedi – nasilnik svjesno nanosi emocionalnu ili fizičku bol očekujući da će njegovi postupci izazvati patnju i bol kod žrtve, a nasilnik ujedno u tome uživa. To nije slučajna pogreška, bezazleno zadirkivanje ni slučajno podmetnuta noga nakon koje slijedi isprika.
3. Prijetnja daljnom agresijom – nasilništvo nije jednokratni incident jer i žrtva i nasilnik znaju da će se takvo ponašanje nastaviti.
4. Prestravljenost – cilj nasilnika je zastrašivanje drugih i uspostavljanje dominacije, stvarajući pritom strah u djeci koja su meta.

Nakon što izazove prestravljenost nasilnik se ponaša slobodno i bez straha od posljedica. Svjestan je da je žrtva postala toliko bespomoćna da uzvrat, da se obrani ili obrati nekom za pomoć. Nasilnik vjeruje da će promatrači podržati njegovo ponašanje ili da neće učiniti ništa da ga zaustave. Na taj se način stvara začarani krug nasilja (Coloroso, 2004).

4.5. Žrtva

Coloroso (2004) navodi da žrtve, kao i nasilnici, mogu biti vrlo različiti te dolaze u svim oblicima i veličinama. Jedna stvar koja im je zajednička jest to da su ih odabrali nasilnici jer su na neki način drukčiji. Postoji mnogo mitova o tome zašto su neka djeca meta nasilnika, poput tvrdnji da

su slaba, patetična, nesigurna ili da su zaslužili zlostavljanje. Važno je naglasiti da nitko ne zaslužuje biti zlostavljan i da nasilnik može odabrati bilo koga za žrtvu samo da bi se osjećao nadmoćno. Ako dijete pokaže pokornost, uznemirenost ili strah nasilniku, ono se emocionalno i fizički mijenja te postaje drukčije nego što je bilo. To dovodi do veće izolacije od vršnjaka, poteškoća u školi, te razvoja strategija preživljavanja.

Djeca se često neće povjeriti odraslima ako su žrtve nasilja, ali pokazuju znakove na koje mi trebamo paziti. Dječja komunikacija dolazi putem govora tijela, izraza lica, očiju, tona glasa i riječi. Promjene u njihovom ponašanju nisu uvijek samo prolazna faza koja će se riješiti sama od sebe. Kada primijetimo znakove upozorenja, treba obratiti pažnju ne samo na riječi koje izgovaraju, već i na njihove postupke. Česti znakovi uključuju nagli izostanak interesa za školu, pad u školskom uspjehu, povlačenje, odlazak u školu neobičnim putevima, fizičke ozljede i prigovori na različite bolove i slično (Coloroso, 2004).

Nasilništvo je jedan od ključnih čimbenika koji mogu doprinijeti razvoju ponajviše psiholoških problema (Maras i sur., 2017). Za žrtvu nasilje uvijek predstavlja ponižavajući događaj koji može izazvati probleme na različitim razinama (Maleš i Stričević, 2005). Rigby (2006) tvrdi da posljedice nasilja koje žrtva može doživjeti ovise o tome koliko dugo nasilje traje i koliko često se ponavlja, ali ovisno je i o otpornosti učenika. Neki učenici budu izuzetno otporni pa iz dugotrajnog nasilja izađu bez značajnih posljedica, a slično je i s onima koji ne reagiraju na nasilje pa izbjegnju ozbiljnije posljedice.

Bilić i sur. (2012) navode da žrtve nasilja mogu doživjeti fizičke, emocionalne i psihosocijalne posljedice koje mogu biti kratkoročnog i dugoročnog karaktera. Kratkoročne posljedice javljaju se tijekom nasilja i traju još neko vrijeme nakon, a uključuju već navedeno izbjegavanje odlazaka u školu, izostanke, lošiji školski uspjeh, ali i smanjeno samopoštovanje i samopouzdanje te osjećaj manje vrijednosti. Psihosomatske kratkoročne posljedice obuhvaćaju simptome poput glavobolje, vrtoglavice, poteškoća sa spavanjem, jutarnjeg umora i bolova u tijelu. Nasilje može imati dugoročne negativne posljedice, poput depresije i anksioznosti, poremećaja pažnje ili prehrane, no ne samo za one koji ga počinu i njihove žrtve, nego i za one koji su posredno uključeni u čin nasilja (Maras i sur., 2017).

Posljedice nasilja osjete se i na intelektualnom području. Neki učenici zbog nasilja imaju poteškoća s koncentracijom na školske zadatke. Kod nekih je primijećeno da su postigli bolji

školski uspjeh jer su svoju energiju usmjerili na učenje i školu, no to je često bilo na štetu njihovih socijalnih odnosa jer su se time izolirali od drugih (Rigby, 2006). Nasilje utječe i na socijalnu sferu. Djeca gube povjerenje u ljude i osjećaju strah od boravka u društvu. Najčešće imaju samo jednog prijatelja kojem su usko vezani iz straha da ne ostanu sami, a takvi učenici obično imaju slabije razvijene socijalne vještine (Field, 2004).

Važno je brzo reagirati i zaustaviti zlostavljanje kako bi se spriječilo daljnje nasilje jer što duže traje to su i posljedice na razvoj učenika ozbiljnije (Maleš i Stričević, 2005), ali i u odrasloj dobi dolazi do većih problema (Maras i sur., 2017). U najtežim slučajevima, nasilje može dovesti do izbjegavanja škole, a u ekstremnim situacijama i do ubojstava (Maleš i Stričević, 2005). Nažalost, svjesni smo posljedica koje vršnjačko nasilje može ostaviti na žrtvama, ali i toga da se žrtve ponekad odluče na radikalne poteze s posljedicama da presude sebi i drugima. Nije rijetkost vidjeti slučajeve djece koja su došla u školu s oružjem kako bi se osvetili nasilnicima, ali i oslobodili od njihovog maltretiranja, posebno kada školske službe ne poduzmu odgovarajuće mjere. Najčešći razlozi ovakvih incidenata proizlaze iz vršnjačkog nasilja, te žrtve vide nasilje kao jedini izlaz iz tog problema. Iako su žrtve većinom svjesne da takvi postupci nisu prihvatljivo rješenje, postoje pojedinci koji u takvim svojim postupcima ne vide ništa loše².

Stravični su rezultati koji pokazuju broj nasilnih smrtnih slučajeva koji su se dogodili u američkim školama i iz godine u godinu sve ih je više. U razdoblju od 2020. do 2021. godine dogodio se 41 takav slučaj, a obuhvaća djecu od 5. do 18. godine. SAD prednjači u broju masovnih ubojstava u školama i nigdje na svijetu ne postoji toliko slučajeva ovakve vrste nasilja. Iako mediji često spominju da je razlog ovakvih događaja nejasan, rijetko se radi o ubojstvu bez motiva. Teško je precizirati razloge koji mlade ljude dovode do ovakvih ponašanja, no često uključuju osjećaje bespomoćnosti ili bijesa, a vrlo često su sami bili žrtve međuvršnjačkog nasilja ili su doživjeli neku drugu vrstu traume u obitelji ili od vršnjaka. Međutim, ne postoji jedinstveni razlog koji dovodi do ovakvih tragedija, poput školske nepravde, neprihvatanja i slično, ono je najčešće kombinacija više faktora. Profili napadača često uključuju slične karakteristike i opise te se obično radi o povučenim osobama s ograničenim brojem prijatelja. To su najčešće adolescenti bijelci te socijalno čudna i povučena djeca. Izvještaji navode da je velika većina napadača u nekom trenutku bila žrtvom međuvršnjačkog nasilja, a masovna ubojstva često su bila čin osvete. U posljednjim

² <https://odrasli.hr/britelefon.hr/clanci/bullying-nasilje-medu-vrsnjacima/>

godinama vatreno oružje postalo je vodeći uzrok smrti među mladima u SAD-u (Macanović, 2024).

Oko ovakvih događaja postoji mnoštvo nedovoljno istraženih uzroka jer je velik dio djece doživio slične frustracije, koje se shvaćaju dijelom odrastanja i školovanja pa nisu postali nasilnici ni ubojice. Zbog toga je ključno da nastavnici razviju kompetencije prepoznavanja onoga što se događa u školi i s djecom (Macanović, 2024). Potrebno je imati i pravilnik koji se primjenjuje jednako na svu djecu, tako da svatko snosi odgovornost za svoje postupke i tjelesne napade, a roditelji da budu obaviješteni o takvim ponašanjima. Čak i naizgled “bezazleni” problemi mogu iscrpiti osobu, pobuditi tramu, uzrokovati gubitak motivacije za daljnje školovanje, ali i dovesti do ozbiljnijih problema (Bilić i Zloković, 2004).

4.6. Fenomen “prikrivenog” maltretiranja među djecom

“Prikriveno” nasilje može se činiti kao nevina igra, ali u stvarnosti uključuje djecu koja su slabija, nesklona sukobima, koja nisu u stanju nametati se drugima, nenavikli na obranu te imaju poljuljan osjećaj sigurnosti. Žrtve su često djeca iz različitih sredina, čiji način govora, ponašanja ili odijevanja odstupa od onoga što nasilnici smatraju prihvatljivim pa postaju predmetom ismijavanja. To uključuje i djecu s tjelesnim hendikepom, onu koja dolaze iz lošijih socijalnih prilika, koja pripadaju raznim etničkim manjinama, ili su na bilo koji način drukčija (Bilić i Zloković, 2004). Prikriveno nasilje za mlade je jednako uznemiravajuće kao i otvoren oblik zlostavljanja, no najveći problem jest što ostaje neopaženo od strane odraslih koji ga doživljavaju kao dječje poslove ili obično zadirivanje te ne poduzimaju posebne mjere kako bi pomogli djetetu. Ovakav oblik ponašanja postao je sve rašireniji u školama zbog njegove nevidljivosti i nepažnje prema prikrivenom maltretiranju, a zbog istog razloga školska kultura može izgledati kao da ga tolerira (Barnes i sur., 2012). Žrtve obično reagiraju strahom što napadači dodatno iskorištavaju kao povod za novu agresiju. Djeca trpe posljedice i ako se odluče povjeriti nekom o svom problemu. Ako se požale učiteljima nazivaju ih “tužibabama”, a ako se obrate roditeljima postaju predmet dodatnog izrugivanja (Bilić i Zloković, 2004).

Coloroso (2004) takav način nasilja vidi kao suptilne geste poput okretanja očiju, podsmjehivanja, agresivnih pogleda, mrštenja, tj. sve što djetetu daje signal da nije prihvaćeno, a istodobno mu nanosi emocionalnu štetu. Bilić i Zloković (2004) nadalje otkrivaju da ako odrasli ili vršnjaci ne prepoznaju na vrijeme bilo koji oblik zlostavljanja djece, žrtva se osjeća neshvaćeno, usamljeno i nesigurno. Dijete može pomisliti kako s njim nešto nije u redu jer svi gledaju na taj problem na drugačiji način. Pritom dijete prolazi kroz različite faze. Na samom početku dijete prepoznaje problem, okrivljuje sebe i povlači se. Zatim traži pomoć žaleći se i pokušavajući objasniti svoj problem. Ako ne primi odgovarajuću reakciju odraslih koristi ekstremne i upadljive metode traženja pomoći, poput napadaja plača, emocionalne krize, anksioznosti, depresije i sličnih ponašanja koja inače nisu uobičajena za dijete, zatim dolazi do samosažaljenja, prihvaćanja sudbine i osjećaja nesposobnosti. Ako se sazna za problem, napadači mijenjaju strategiju i ne odustaju od nasilja i maltretiranja. Uobičajeni oblici prikrivenog nasilja uključuju: odbijanje komunikacije s pojedincem, socijalnu izolaciju žrtve i pritisak grupe.

Različiti oblici prikrivene agresije mogu imati ozbiljne posljedice za žrtvu, na kraju mogu dovesti i do samoubojstva. Nasilnik i njegova skupina izgledaju nevino, a upravo zbog takvih učinaka prikrivenog maltretiranja treba podignuti svijest o njemu kako bi se pravovremeno pružila pomoć žrtvama (Bilić i Zloković, 2004).

4.6.1. Odbijanje komunikacije među djecom

Sva se djeca konstantno nalaze u situacijama u kojima se služe različitim oblicima komunikacije (Bilić i Zloković, 2004). Iako se najčešće koristi verbalna komunikacija, neverbalna otkriva puno više od onoga što se može izreći jer govornici otkrivaju i prenose svoje osjećaje i misli putem izraza lica, tona glasa, pogleda koji daju dublje značenje sadržaju od samih riječi. Kvaliteta komunikacije utječe na njene rezultate i uspješnost (Fox, 2006). Adolescentima je postojanje kvalitetne komunikacije jako bitno, a posebno u tim godinama imaju potrebu za osjećajem pripadnosti i uvažavanjem od strane vršnjaka pa ih posebno pogađa odbijanje komunikacije. Često se događa da budu fizički prisutni u skupini, ali ignorirani. Vršnjaci okreću glavu, ignoriraju ih, udaljavaju od sebe ili sami odlaze od njih te ih isključuju iz komunikacije. Napadači ne objašnjavaju svoje ponašanje što može ostaviti žrtvu bez obrane. Pomoć odraslih često izostaje jer

takav način zlostavljanja nije očigledan, ali to ne umanjuje njihovu bol i opasnost (Bilić i Zloković, 2004).

4.6.2. Socijalna izolacija među djecom

Prekid komunikacije često prati socijalna izolacija djeteta što dodatno pogoršava probleme s kojima se suočava. Budući da su ljudi naviknuti na život u zajednici, odijeljenost od svoje skupine mogu doživjeti vrlo teško. Dijete koje se nenamjerno nađe u takvoj situaciji ne uspijeva odgonetnuti razloge svoje izoliranosti, poljuljana mu je stabilnosti i sigurnost u ispravno postupanje, a sklon je i samooptuživanju. Socijalna izolacija može psihološki negativno djelovati na dijete te ga udaljiti i od onih vršnjaka koji za nj pokazuju interes, a ujedno može ostaviti dugotrajne posljedice za cijeli život (Bilić i Zloković, 2004). Ona značajno utječe na razvoj djeteta i njegov cjelokupni život, povećavajući tako rizik od kroničnih bolesti, psihičkih poremećaja, ponašajnih problema i slično (Bouillet i Domović, 2021).

4.6.3. Grupni pritisak

Vršnjački pritisak fenomen je kojem smo svi bili izloženi, ne samo tijekom odrastanja nego kroz cijeli život. Okolina nas na različite načine oblikuje, a o nama samima ovisi hoćemo li se prikloniti većini, usvojiti njihove stavove i vrijednosti ili ćemo ostati dosljedni svojim uvjerenjima (Lebedina-Manzoni i sur., 2007). Pritisak grupe oblik je maltretiranja djece u skupini koji se javlja u različitim oblicima, a stvara osjećaj opasnosti. Ovaj se pritisak ostvaruje na različite načine i pomaže u održavanju zajedničke discipline koja je potrebna za postizanje zajedničkih ciljeva. Javlja se najčešće među adolescentima zbog povećane želje za neovisnošću. Socijalni pritisak može se manifestirati kroz uvjeravanje i prisilu, a rijetka su djeca koja se uspiju tome suprotstaviti i oduprijeti, većina poklekne nasilju (Bilić i Zloković, 2004). Pritiskom vršnjaka prenose se pravila grupe, održava odanost i status među članovima, a može biti koristan za razvoj identiteta pojedinca, no o samoj osobi ovisi hoće li taj razvoj biti pozitivan (Lebedina-Manzoni i sur., 2007).

4.6.4. Promatrači

Osim grupe nasilnika koji primjenjuju različite oblike nasilja nad nekim djetetom ili skupinom djece, važno je istaknuti i “ignorante” koji u društvu ne privlače posebnu pažnju. Njihovo ponašanje i stavovi, ali i pasivnost i nečinjenje ništa, za velik dio djece znači izostanak pomoći ili neizravno odobravanje nasilja koje se odvija. To su većinom djeca koja se iz straha da i sami ne postanu žrtve nasilja ili zbog stvarnih prijetnji ili mogućeg implicitnog odobravanja nasilja nad drugima često povlače te djeluju nezainteresirano. Oni će na različite načine pokazati da to nije njihov problem i da se ne žele nikom zamjeriti. Ključna im je osobna sigurnost i izbjegavanje uključenosti pa čak i ako ne podržavaju to ponašanje. Takve skupine često se smatraju opasnima. Pasivnost, nesuprotstavljanje nepravdi kao i zataškavanje nasilja, smatraju se nemoralnim i neetičnim pa i podržavajućim ponašanjem u pojavi nasilja, čak i ako pojedinac nema nikakvih posljedica. Takve osobe obično su više zainteresirane za osobnu dobrobit, ne zanima ih činjenje dobra što se suprotstavlja mišljenjima da malo što čovjeka može učiniti sretnim kao činjenje dobra (Bilić i Zloković, 2004).

Prema Bilić (2013), budući da su takvi neangažirani pojedinci svjedoci nasilja, a ne poduzimaju ništa da ga zaustave, njihova pasivnost također doprinosi nasilju i čini ih sudionicima. Ljudi često reagiraju prema svojoj prosudbi određene situacije. Ako učenici nasilje među vršnjacima smatraju bezopasnim i nevažnim, neće vidjeti korist u intervenciji. Velik broj djece može biti nesiguran u svoju procjenu, mogu oklijevati ili osjećati nelagodu pa ako vide da drugi ne reagiraju mogu zaključiti da situacija nije toliko ozbiljna i da ne zahtijeva intervenciju.

Promatrači često nisu sigurni hoće li biti sposobni uspješno intervenirati, pa su zbog toga djeca najčešće neangažirani promatrači takvih događaja. Dio djece smatra da nije njihova odgovornost da zaustave nasilje za koje nisu odgovorni nego da je to zadatak nastavnika, stoga djeca često čekaju da netko spretniji ili bliži žrtvi priskoči u pomoć. Međutim, njihova pasivnost nije nedužna i bez posljedica jer šutnja i nečinjenje ništa podržava nasilnike i tako se daju daljnji poticaj i potvrda nasilnicima za nastavak ovakvih ponašanja. Da bi se prekinula šutnja djeci je potrebno objasniti kako pasivnost doprinosi nasilju i osnažiti ih da prepoznaju svoju ulogu, razviju prosocijalno ponašanje i reagiraju (Bilić, 2013). Promatrači mogu imati ključnu ulogu u prevenciji nasilja, ali i u njegovom razvijanju jer izravnim utjecajem u korist jedne od strana u sukobu mogu

podržati nasilnika ili ga obeshrabriti i podržati žrtvu u njenom traženju pravde (Gonzalez Alonso i De Castro, 2021). Ako se svi promatrači ujedine u kritiziranju nasilja mogu doprinijeti njegovom smanjenju. Djeca se obično boje prijaviti nasilje zbog straha od osвете nasilnika i negativnih izjava društva stoga je važno objasniti im razliku između “tužakanja” i pomaganja nekome (Bilić, 2013).

5. Istraživanje o doživljenom i počinjenom vršnjačkom nasilju u osnovnoj i srednjoj školi

Međuvršnjačko nasilje nastavlja privlačiti pozornost znanstvenika i stručnjaka, roditelja i šire javnosti, a s time se povećavaju i interesi za istraživanje slučajeva doživljenog i počinjenog vršnjačkog nasilja u osnovnim i srednjim školama (Pehlić i Vučkić, 2023).

U istraživanju o povezanosti doživljenog i počinjenog međuvršnjačkog nasilja (Pehlić i Vučkić, 2023) takav se oblik nasilja opisuje kao ponašanje koje uključuje namjeru da se nekog povrijedi, očigledno uživanje počinitelja, negativne postupke, nesrazmjer moći te ponavljanje istih radnji na istoj osobi. Ako se nasilje dogodi dva do tri puta u mjesec dana nad istim vršnjakom, smatra se zlostavljanjem. Ne mora svaki sukob među vršnjacima nužno biti nasilje, a dok ga različiti autori različito definiraju, osnovna zajednička karakteristika svakoj definiciji jest da uključuje namjerno fizičko i psihičko nasilno ponašanje koje se ponavlja i usmjereno je prema djeci od strane njihovih vršnjaka.

Na temelju učestalosti pojavljivanja nasilja, na Islamskom pedagoškom fakultetu u Bijaću provedeno je istraživanje (Pehlić i Vučkić, 2023). Cilj istraživanja bio je analizirati stavove osnovnoškolaca i srednjoškolaca o osobitosti nasilja koje su doživjeli ili počinili u školi na području Unsko-sanske županije. U istraživanju se krenulo od pretpostavke da postoji veza između iskustava s međuvršnjačkim nasiljem i stavova učenika. Kao metode istraživanja korištene su metode teorijske analize i deskriptivno-analitička anketa te tehnike anketiranja i skaliranja. Korišteni upitnik sastoji se od varijabli koje uključuje spol, razred, mjesto življenja, ekonomski status, strukturu obitelji, školski uspjeh prethodne godine te predviđeni uspjeh za tekuću godinu. Skala vršnjačkog nasilja sadrži tvrdnje o direktnim i indirektnim oblicima nasilja među djecom koji uključuju verbalno i fizičko nasilje, socijalno isključivanje, ogovaranje, zastrašivanje i slično. 600 ispitanika uključenih u istraživanje ocijenili su vlastita iskustva s nasiljem u zadnjih godinu dana. Na kraju istraživanja pokazalo se da su koeficijenti za doživljeno i počinjeno nasilje na ovom uzorku jako visoki.

Kao rezultat istraživanja zaključili su da međuvršnjačko nasilje može imati ozbiljne negativne učinke za psihičko i fizičko zdravlje, kako za žrtvu tako i za počinitelja. Pritom djeca koja su žrtve vršnjačkog nasilja imaju više problema internaliziranog tipa, poput depresije i anksioznosti, dok djeca sklona nasilju nad drugima više pokazuju eksternalizirane probleme poput ponašajnih problema, agresivnosti i hiperaktivnosti. Također upozoravaju i na internalizirane probleme kod počinitelja nasilja koji imaju problema sa spavanjem, napetosti, depresivnosti, često u istoj mjeri kao i kod žrtava. Žrtve se često suočavaju s teškoćama u socijalnim odnosima, što uključuje povučenost, socijalnu anksioznost, strah od negativnog vrednovanja i slično. Žrtve su tiha i osjetljiva djeca koja nerijetko imaju slabije komunikacijske i socijalne vještine. Prema istraživanju najčešće je verbalno nasilje, zatim emocionalno te na kraju fizičko nasilje koje je učestalije kao počinjeno nego kao doživljeno, a najmanje je zastupljeno seksualno nasilje. Prisutna je i razlika u intenzitetu doživljenog i počinjenog nasilja pri čemu je doživljeno nasilje obično intenzivnije. Pokazalo se da su dvije trećine žrtava pasivne dok jedna trećina pokazuje agresivno ponašanje prema drugima i sklona je negativnim ispadima (Pehlić i Vučkić, 2023).

Istraživanje (Pehlić i Vučkić, 2023) je pokazalo da su srednjoškolci češće počinitelji međuvršnjačkog nasilja za razliku od osnovnoškolaca. Po pitanju spola postoji povezanost između varijabli doživljenog i počinjenog međuvršnjačkog nasilja. Na temelju toga dječaci su u značajno većoj mjeri doživjeli međuvršnjačko nasilje i isto tako su u većoj mjeri i počinitelji za razliku od djevojčica. Postoji povezanost između varijabli doživljenog i počinjenog međuvršnjačkog nasilja s varijablom školskom uspjeh. Porast na skali školskog uspjeha prati pad na skalama povezanih s nasiljem. Može se zaključiti da ispitanici sa slabijim školskim uspjehom su u većoj mjeri doživjeli nasilje i njegovi su počinitelji za razliku od ispitanika s boljim školskim uspjehom. Na samom kraju, otkriveno je da povećanje u doživljenom nasilju često prati i povećanje u počinjenom nasilju što znači da mladi koji su bili izloženi vršnjačkom nasilju vrlo lako postaju i počinitelji. Rezultati istraživanja pokazuju potrebu realiziranja socijalno-pedagoških programa kojima je cilj prevencija vršnjačkog nasilja i odabir odgovarajućeg tretmana žrtvi, počinitelju i indirektnim sudionicima. Bilić i Zloković (2004) tvrde da je ključna odgovornost učitelja, roditelja i šire zajednice osigurati djeci da odrastu u zdrave, sretno i uspješne ljudi.

6. Prevencija

Prevencija nasilja obuhvaća ozbiljan niz teorijskih razmišljanja i stručnih razmatranja koje se temelje na iskustvu, praktičnim aktivnostima, praćenju i primjeni zakonske regulative. Cilj je prevencije prvenstveno zaustaviti nasilje prije nego se dogodi, identificirati uzroke nasilja te spriječiti njihovo novo pojavljivanje (Zadravec i sur., 2014). Postoji niz strategija koje se mogu primijeniti u prevenciji, no ne postoji jedinstveno rješenje za svaku ustanovu, ali sigurno je da bi se trebale primjenjivati disciplinske mjere onima koji se ponašaju nasilno. Na taj se način daju doznajanja da je takvo ponašanje neprihvatljivo (Shurbanovska, 2023).

Kako navode Menesini i sur. (2021), model koji se koristi za mentalno zdravlje predložen od strane Američke akademije znanosti omogućuje spektar različitih vrsta intervencija u borbi protiv vršnjačkog nasilja. Ono se kreće od promicanja zdravlja i kohezije u razredu, preko prevencije te nakon naznačene razine dolazi do posebnih metoda liječenja. Kategorija usmjerene prevencije odnosi se na one situacije koje su se već dogodile, odnosno na one aktivnosti usmjerene prema osobama koje su izravno sudjelovale u nasilju, bilo kao nasilnik ili žrtva, ali i prema onima neizravno uključenima. Škola ima ključnu ulogu u prevenciji i preuzimanju odgovornosti da bi se zaustavilo nasilje i ublažila patnja žrtve te pokazalo učenicima da je svaki oblik zlostavljanja neprihvatljiv, a svaki će nasilnik odgovarati za svoje postupke. Upravljanje slučajem može uključivati rad s cijelom razrednom skupinom s ciljem podizanja svijesti o nasilju i jačanju njihovih sposobnosti suočavanja s maltretiranjem.

Umjesto postavljanja ograničenja i kazni, što često povećava djetetovu agresivnost, važnije je razumjeti mentalna stanja koja se nalaze u pozadini tog ponašanja te objasniti razloge za uvođenje pravila i ukazati na posljedice njihovog kršenja. Neprimjerenost ponašanje učitelja može samo pojačati ljutnju i osjećaj odbačenosti kod djeteta što potvrđuje negativna očekivanja koja se nalaze u korijenu problematičnog ponašanja. Budući da je dobra sposobnost razumijevanja vlastita ponašanja i odgovornosti ključna za snalaženja učenika u socijalnim odnosima, takva učiteljeva sposobnost jednako je važna za adekvatno reagiranje na problematična ponašanja. Iako postoje brojni interventni programi temeljeni na strogim kaznenim i disciplinskim mjerama, često su kontraproduktivni jer izazivaju kod djece osjećaj srama i poniženja te ih djeca vide kao napad.

Zbog toga se smatra da se problem nasilja može riješiti jedino poticanjem razvoja mentalizacije, kako na razini škole, tako i među učenicima. Samo blizak odnos između učitelja i učenika, koji se temelji na prihvaćanju, empatiji, zaigranosti i radoznalosti osigurava suradnju, smiruje dijete, povećava njegovu spremnost na prihvaćanje savjeta i smanjuje defenzivno ponašanje (Tošić Radev i Janković, 2022).

Ukoliko ne dođe do pravovremene reakcije, utoliko se agresivno ponašanje može razviti u fizičke sukobe ili oružane napade. Stoga je važno identificirati problem na vrijeme kako bi se spriječilo daljnje pogoršanje situacije (Maleš i Stričević, 2005) jer ignoriranje agresivnih ispada, kao što su verbalni i tjelesni obračuni, može štetiti učeniku i potvrđuje da se tolerira loše ponašanje (Bilić i Zloković, 2004).

6.1. Medijacija

Medijacija, metoda nenasilnog rješavanja sukoba, nastoji promijeniti perspektivu prema sukobu i komunikaciji. Glavna svrha medijacije je usmjerenost na buduće odnose, omogućujući da sukob bude konstruktivan te da obje strane izađu iz njega kao pobjednici pa čak i kao prijatelji. Zbog toga je primjenjiva na različitim razinama, od vrtića pa sve do sudova, a riješeni sukobi putem medijacije daju stabilnije i dugoročnije dogovore te sudionici izražavaju veće zadovoljstvo sudjelovanjem u ovom procesu nego drugim metodama rješavanja problema. Medijacija je proces u kojem sukobljene strane, uz pomoć treće osobe, dolaze do rješenja koje je zadovoljavajuće za obje strane (Pijaca Plavšić, 2014). Sever (2023) ističe da je zadatak medijatora aktivno slušati i postavljati pitanja kako bi sudionici mogli steći uvid koji im pomaže u donošenju odluka. Njegova snaga proizlazi iz činjenice da ga sudionici vide kao nepristranu osobu i upravo je zbog te osobine glavna figura u rješavanju sukoba. Tijekom medijacije, medijator pokušava usmjeriti sudionike prema njihovim interesima, a kada ih postanu svjesni lakše će razmotriti načine za rješavanje sporova.

Ishod medijacije nije obvezujuć za njene sudionike, što znači da ako se dogovor ne ispoštuje, suprotne strane ne snose nikakve posljedice. Ovakva kontrola nad procesom omogućava sudionicima da sami donesu rješenje i dogovore se o načinu rješavanja problema u budućnosti.

Medijacija je oblik komunikacije koji svladava prepreke i gradi mostove između sukobljenih strana. Pritom medijator pomaže stranama pronaći zajedničko rješenje, a cijeli proces ostaje anonimn (Pijaca Plavšić, 2014).

Krajnji prioritet medijacije je prevencija nasilja posebno među djecom i mladima, te promicanje dijaloga, tolerancije i nenasilja. Cilj je povećati kompetencija nastavnika, stručnih suradnika, odgajatelja i onih koji rade s djecom i mladima, razvijajući njihove vještine komuniciranja i rješavanja sukoba. Uvođenje medijacije u školama pridonosi prijenosu znanja i vještina na mlade koji aktivno sudjeluju u sprječavanju nasilja. Radionice se održavaju van redovnih nastavnih sati, slobodnije su i uvažaju se mišljenja sviju, a čime se pridonosi poboljšanju i unaprijeđivanju metoda medijacije. Medijacija ne pomaže samo sukobljenim stranama, nego i medijatoru koji kroz sam proces uči kako kontrolirati vlastite osjećaje i granice (Pijaca Plavšić, 2014).

6.2. CAP program

Child Assault Prevention jedan je od najkvalitetnijih i najopsežnijih programa za prevenciju zlostavljanja djece. Pokrenut je u SAD-u 1978. kao odgovor na traumatične reakcije učenika i odraslih nakon silovanja jedne djevojčice. Program se danas provodi u mnogim državama SAD-a i svijeta, uključujući i Hrvatsku koja se priključila 1999. godine. CAP program je oblik edukacije o prevenciji jer dječja ranjivost na nasilje proizlazi iz njihove ovisnosti o odraslima i nedostatka informacija o opasnostima i zaštiti od njih (Pijaca Plavšić, 2014). CAP program je jedan od rijetkih programa primarne prevencije zlostavljanja djece u predškolskoj i školskoj dobi, koji ih poučava vještinama prevencije u slušajevima zlostavljanja, bilo da je počinitelj nepoznata ili djetetu poznata osoba. Program ima razrađen kurikulum i dodatne materijale za svaku razinu programa³.

Sudjelovanje u takvoj vrsti izobrazbe smanjuje dječju ranjivost pružajući im informacije koje su primjerene njihovoj dobi, potičući ih da traže podršku od vršnjaka i odraslih kojima vjeruju. U isto vrijeme pruža se edukacija i odraslima kao osobama kako bi im pružili što bolju zaštitu i podršku. Odrasli dobivaju informacije o radionicama, načinu na koji će djeca učiti i kako te strategije

³ <https://urkpk.org/en/programmes/the-cap-programme/cap-in-general/>.

podržati unutar zajednica. Predavanja za roditelje i osoblje obuhvaćaju upoznavanje s problemom zlostavljanja i kako pomoći djeci da ostanu sigurna, uz naglasak na važnost komunikacije s djetetom. CAP program se temelji na vjerovanju da svi ljudi imaju pravo na informacije, vještine i strategije koje im omogućuju kontrolu nad vlastitim životima te se oslanja na filozofiju osnaživanja i osposobljavanja. Kod obučavanja djece naglasak je prvenstveno na zalaganju za sebe, zatim na podršci vršnjacima i učinkovitom komuniciranju i traženju pomoći. Igranjem uloga i kroz grupne rasprave djeca uče o zaštiti i sigurnosti, uče o svojim pravima i o tome kako prepoznati potencijalne prijetnje od strane vršnjaka i odraslih. Glavni su ciljevi ovog programa naučiti djecu da prepoznaju moguće opasne situacije, pružiti im strategije za snalaženje u takvim situacijama, potaknuti ih da prijave zlostavljanje i educirati roditelje i nastavnike o zlostavljanju (Pijaca Plavšić, 2014).

6.3. Steps to Respect program

Steps to Respect program školski je preventivni program koji se provodi od trećeg do šestog razreda i usklađen je sa socijalno-ekološkim modelom zlostavljanja koji gleda na ponašanje mladih kao na oblikovanje višestrukih čimbenika unutar jednog sustava (Brown i sur., 2011). Slično drugim programima, fokusiran je na smanjenje i prevenciju nasilja i destruktivnog ponašanja, jačanje osobnih kompetencija, prilagodbu školskog okruženja, edukaciju školskih djelatnika i razvoj socio-emocionalnih vještina kod djece. Budući da se provodi u školskom i obiteljskom okruženju, pruža podršku roditeljima te im pomaže u razvijanju kompetencija poput samosvijesti, brige za druge i odgovornog donošenja odluka. Program se sastoji od 3 faze. Na početku se provodi analiza školskog okruženja i prisutnih problema. Zatim se obrazuju školski djelatnici vezano uz provođenje programa i pristupu prema žrtvama i počiniteljima. Treća faza uključuje implementaciju kurikuluma s učenicima u razredu koji se sastoji od 11 osnovnih lekcija i 2 dodatne cjeline s radionicama. Ove lekcije obrađuju teme poput sklapanja prijateljstava, empatije, donošenja odluka, asertivne komunikacije i mnogih drugih (Stepanić, 2019). Kroz njih uče prepoznati zlostavljanje, razvijaju empatiju prema žrtvama, grade prijateljske odnose radi jačanja zaštitnih veza i unaprijeđuju komunikacijske vještine kako bi mogli prijaviti zlostavljanje i na njega odgovarajuće reagirati (Brown i sur., 2011). Škole koje su implementirale ovaj program

zabilježile su manju toleranciju prema nasilničkom ponašanju i veću odgovornost učenika te spremnost da reagiraju i prijave nasilje (Stepanić, 2019).

6.4. Uloga pedagoga u prevenciji međuvršnjačkog nasilja

Na putu do današnje uloge pedagoga postojao je razvoj pedagoške djelatnosti koje je krenuo od pomoćnika školske administracije da bi se danas došlo do ključnog resursa moderne škole. Školski pedagog može se opisati kao stručnjak koji dobro razumije didaktičke aspekte odgojno-obrazovnog procesa, zna motivirati suradnike na kvalitetniji rad, uspješno uvodi inovacije u pedagoške aktivnosti škole, održava dobre međuljudske odnose te je iskren, otvoren, obziran i spreman pružiti stručni savjet (Staničić, 2005).

Promjena uloge školskog pedagoga zahtijeva i odgovarajuće kompetencije za uspješno zadovoljavanje svojih zadataka. Potrebne kompetencije uključuju osobne, profesionalne, razvojne, društvene i akcijske vještine, a također obuhvaćaju temeljito poznavanje odgojno-obrazovnog procesa, uvođenje inovacija u radu, održavanje pozitivnih međuljudskih odnosa te pošten odnos prema drugima. Suvremena uloga pedagoga obuhvaća širok spektar djelovanja. Konkretni zadatci obrazovne djelatnosti uključuju pripremu za provođenje odgojno-obrazovnog programa, aktivno sudjelovanje u obrazovnom procesu, praćenje i evaluaciju tog procesa, njegovih sudionika i postignutih rezultata te osposobljavanje i stručno usavršavanje obrazovnog osoblja (Staničić, 2005). Jedan od izazova s kojim se suvremena pedagogija suočava jest unaprijeđivanje kvalitete života mladih, kao i poboljšanje edukacijskih programa za primarnu prevenciju rizičnih ponašanja koji su uz mlade usmjereni i na roditelje, nastavnike i odgajatelje. Ujedno je potreban učinkovit sustav koji bi pridonio ranom prepoznavanju i otkrivanju rizičnih ponašanja (Zloković i Vrcelj, 2010). Pravovremena reakcija na ovakva ponašanja može spriječiti nastanak fizičkih sukoba i oružanih napada, a to je uloga svih, ne samo pedagoga. Identificiranje problema na vrijeme može spriječiti daljnje pogoršanje situacije (Maleš i Stričević, 2005).

Djeci je izuzetno važno znati da imaju podršku i povjerenje od strane odraslih kako bi im se mogli otvoriti i podijeliti im svoje probleme, bilo s roditeljima ili školskim osobljem. Mali je broj djece koji se ne povjerava nikom o svojim problemima, ali opet zabrinjavajuć (Bilić i sur., 2012). Mlade

je potrebno osposobiti da budu u mogućnosti prepoznati različite oblike nasilja i da potraže odgovarajuću pomoć. Prevencijski programi uključuju edukaciju, usvajanje vještina odgovarajuće komunikacije i slične aktivnosti (Maksimović i sur., 2015).

7. Uloga škole

Zbog raširenosti problema međuvršnjačkog nasilja, na temelju članka 12. stavka 2. Zakona o sustavu strateškog planiranja i upravljanja razvojem Republike Hrvatske i članka 31. stavka 2. Zakona o Vladi Republike Hrvatske, Vlada Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 6. veljače 2020. godine donijela odluku o usvajanju Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama za razdoblje 2020. - 2024. (Narodne novine, broj 123/17). Republika Hrvatska se obvezuje osigurati ravnopravnost, slobodu, prava svim svojim građanima te zaštitu materinstva, djece i mladih. Kao takva, ima za cilj stvaranje povoljnih životnih uvjeta i omogućavanje života bez nasilja svim svojim građanima. Zadatak svake države jest poduzeti sve potrebne mjere za zaštitu djece od bilo kojeg oblika nasilja ili zanemarivanja. Kako bi se osigurala ovakva sigurnost djece i mladih, formirano je Povjerenstvo za izradu Akcijskog plana u školama koje se usmjerava na inkluziju i empatiju, pravo na život i najbolji interes djeteta, nediskriminaciju, podizanje svijesti o važnosti škola kao ključnih faktora za razvoj zaštitnih ili rizičnih čimbenika te na suradnju. Neki od najvažnijih ciljeva Akcijskog plana uključuju unapređenje zakonodavnih okvira za prevenciju nasilja u školama, sustavno prikupljanje relevantnih podataka te povećanje broj projekata usmjerenih na prevenciju (Ramljak i sur., 2019).

7.1. Stvaranje pozitivnog razrednog zajedništva u prevenciji nasilja

Nitko ne može funkcionirati u potpunoj izolaciji odvojen od drugih, jer smo svi međusobno povezani. Mlađa djeca ponajviše ovise o interakcijama s vršnjacima s kojima provode velik dio dana. Kroz ove interakcije djeca stječu znanja i vještine te rješavaju probleme i slično. Svako dijete donosi u razrednu zajednicu svoju jedinstvenu osobnost, svoj identitet i vrijednosti. U razredu, kao i u svakoj socijalnoj sredini, djeca se susreću sa vršnjacima sličnima, različitima ili potpuno suprotnima njima samima. Zbog želje za suradnjom, neka će se djeca prilagoditi pravilima drugih, često prešućujući svoje osjećaje što može izazvati nezadovoljstvo. Da bi se postiglo kvalitetno zajedništvo, važno je razvijati dijalog, njegovati pozitivne vrijednosti i razumjeti važnost zajedništva pomažući djeci da jednog dana postanu zrele i nenasilne osobe. U obitelji i školi treba

stvarati atmosferu brige, zajedništva, odgovornosti, razumijevanja i podnošljivosti što zahtijeva od učitelja posjedovanje znanja, emocija, susretljivosti, suosjećanja i strpljenja. Učenici trebaju biti potaknuti ulagati u izgradnju zajedništva i ponašati se konstruktivno kako bi se pokazalo povjerenje u njihove sposobnosti i njihovo poštovanje. Za stvaranje kvalitetnog i pozitivnog razrednog ozračja i zajedništva, potrebno je pomoći učenicima i nastavnicima da prihvate sebe i druge, razvijaju empatiju, uspostave pravilni dijalog, fokusirajući se na ono zajedničko među ljudima. Usvajanje socijalnih vještina, ugodna socijalna interakcija te osjećaj pripadnosti doprinose većem osjećaju vrijednosti (Bilić i Zloković, 2004).

Cilj je stvoriti zajedništvo koje će osigurati sigurnost djece i omogućiti budućim generacijama da žive u mirnom svijetu s manje straha i nasilja. Jedno od najvažnijih aspekata preventivnih programa nasilja jest približavanje učenicima svrhu i ciljeve izgradnje zajedništva i zajedničke borbe protiv nasilja te objašnjenje važnosti djelovanja kao jedinstvene cjeline i rada na zajedničkim ciljevima. Neke od učinkovitih metoda za postizanje ovih ciljeva kroz suradnju između učitelja i učenika uključuju: primjenu metode “zajedništvo preispitivanja” u prevenciji nasilja i suradničke modele poučavanja o nenasilju (Bilić i Zloković, 2004). Jedan od najučinkovitijih strategija za prepoznavanje međuvršnjačkog nasilja može biti dogovor učitelja s učenicima da uvedu “poštanske sandučiće” u koje djeca mogu predati poruku u obliku pisma ili crteža koja može oslikati njihov problem gdje jedan od njih može biti i međuvršnjačko nasilje. To je ujedno i zanimljiv način koji može djetetu olakšati da se otvori odraslima, a ujedno je i anonimna što može umanjiti njihov strah (Zobec i Hmelak, 2023).

7.1.1 Primjena metode “zajedništvo preispitivanja” u prevenciji nasilja

Svađe i prepirke prisutne su posvuda, a rasprava se često shvaća kao prilika za nadglasavanje i pobjedu, a često i povređivanje sugovornika. Važno je naučiti učenike raspravljati na argumentiran način i pritom biti asertivan što će im koristiti ne samo u školskom okruženju nego i u svakodnevnim situacijama. Učiti kako jasno komunicirati ključno je za život jer velik dio sukoba proizlazi iz nesporazuma ili zbog loše komunikacije. Važno je poučiti učenika da svaka rasprava mora biti vođena uzajamnim poštovanjem osoba i tolerancijom prema različitim mišljenjima koja

se temelje na argumentiranim stavovima. Kada bi ljudi usavršili samo vještinu jasne komunikacije, nasilja u svijetu bilo bi znatno manje (Bilić i Zloković, 2004).

Komunikacija je važna vještina koja pomaže u sprječavanju nasilja, ali istovremeno se razvija praksom. Uspješna komunikacija ne samo da vodi djecu prema boljem uspjehu u školi, nego ih štiti od potencijalno štetnih utjecaja, poput rizičnih ponašanja, korištenja alkohola, droga i slično. Za učitelje, vještine učinkovitog vođenja presudne su za oblikovanje i provođenje strategija koje dovode do smanjenja nasilja, a u tome veliku ulogu imaju snažna komunikacija i razvijene međuljudske vještine. U prevenciji nasilja trebaju biti uključeni i djetetovi roditelji, s naglaskom na poboljšanje njihove komunikacije s djetetom pa tako i s nastavnicima te dati posebnu pažnju dvosmjernoj komunikaciji (Svjetska zdravstvena organizacija, 2019).

7.1.2. Suradnički model poučavanja o nenasilju

Postoji značajan raskorak između teorijskog znanja i primjerice rizičnih ponašanja, uglavnom zato što se prijenos informacija organizira putem predavanja iako je poznato da je stjecanje znanja na taj način relativno nisko u usporedbi s aktivnim sudjelovanjem u raspravama, vježbanju i primjenom u stvarnosti. Za postizanje primjenjivog znanja metode koje uključuju više praktičnih aktivnosti i učenja kroz rad pokazuju se učinkovitijima od klasične predavačke nastave (Bilić i Zloković, 2004). Takve aktivnosti uključuju izravno sudjelovanje djece u otkrivanju mogućih uzroka nasilnog ponašanja. Kroz cijeli obrazovni sustav, od vrtića do srednje škole, postoje ključne teme kurikuluma koje su prilagođene dobi učenika, a počinju od prepoznavanja vlastitih i tuđih osjećaja pa sve do ozbiljnijih tema (Svjetska zdravstvena organizacija, 2019). Ako se učenicima ponudi timski rad, primjerice na pripremi materijala i raspravama o problemima maltretiranja u školi, važno je da razumiju njegovu svrhu. Kroz takve aktivnosti mogu učiti jedni od drugih, razvijati socijalne vještine i nadopunjavati se. Osjećaj pripadnosti timu, prihvaćanje različitih ideja i mišljenja te zajedničko donošenje odluka doprinosi stvaranju nenasilnog okruženja. Osim toga, timski rad učenicima omogućuje donošenje korisnih odluka o planiranju i provedbi aktivnosti koje mogu pridonijeti smanjenju nasilja, a pozitivni odnosi učitelja i učenika jedan su od temeljnih uvjeta za kvalitetan rad (Bilić i Zloković 2004, 2004).

7.1.3. Aktivnosti škole s ciljem prevencije nasilja

Svaka prevencija uključuje aktivnosti na različitim razinama koje su prvenstveno usmjerene na sprječavanje nasilja (Zadravec i sur., 2014), a izravni rad s djecom središnji je dio suzbijanja nasilja (Svjetska zdravstvena organizacija, 2019). Najčešće se organiziraju predavanja o vršnjačkom nasilju za učenike i roditelje, no ona su rijetko posjećena. Osim predavanja provode se i radionice za učenike. Stručni suradnici i nastavnici također navode kao oblike prevencije različite izvannastavne aktivnosti poput sportskih, dramskih, likovnih i glazbenih. Nisu rijetke škole koje su pokrenule i savjetovalište za mlade gdje se obrađuju različite teme povezane s mladima pa tako i na temu vršnjačkog nasilja. Neke škole organiziraju volonterske programe za djecu zahvaljujući kojima učenici razvijaju dodatne socijalne vještine. Volontiranjem učenici usvršavaju svoje socijalne i praktične vještine koje im mogu koristiti u budućnosti (Zadravec i sur., 2014), a razvoj tih životnih vještina, uz podučavanje djece o sigurnom ponašanju i promicanje jednakih odnosa, su izuzetno važne strategije primjenjive u školama koje mogu zaustaviti nasilje. Što se ranije počnu koristiti postoji veća mogućnost da će imati pozitivan utjecaj na njihove stavove, vrijednosti i ponašanja (Svjetska zdravstvena organizacija, 2019). Učenici često pokazuju interes za učenje o temama kao što su mir, tolerancija i rješavanje sukoba, zato je djecu potrebno osvijestiti da mogu aktivno mijenjati situacije vezane za nasilje, osnažiti ih u borbi protiv nasilja i potaknuti ih da izađu iz uloge pasivnih promatrača (Zadravec i sur., 2014).

7.2. Očekivanja od škole

Sve se češće na sjednicama razrednih vijeća, u zbornicama i na ulicama raspravlja o djeci i mladima koji su nestrpljivi, skloni ispadima bijesa i nasilnim ponašanjima različitih oblika i intenziteta. Svakom djetetu, kao jedinstvenoj osobi, treba pokazati da je vrijedno pažnje i truda. Danas su teme o nasilju postale uobičajene, a vijesti o pucnjavama, ubojstvima i samoubojstvima u školama sve su češće. Nekada se činilo da se takvi događaji dešavaju negdje daleko, a sada su postali dio naše svakodnevice što postavlja pitanje „Kamo idemo mi i ovaj svijet?” (Bilić i Zloković, 2004). Budući da nasilje u školama pogađa velik broj učenika, ispravnije je usmjeriti

napore na njegovo sprječavanje prije nego što do njega dođe, nego li suočavati se kasnije s beskrajnim posljedicama nasilja. Škola je ustanova koja je odgovorna za zaštitu djece koja su pod njihovom brigom, a kada roditelji dovedu djecu u školu, brigu i odgovornost za sigurnost djeteta povjeravaju školi (Svjetska zdravstvena organizacija, 2019).

Zobec i Hmelak (2023) tvrde da škole nedvojbeno imaju značajnu ulogu u otkrivanju i prevenciji međuvršnjačkog nasilja. Očekuje se da škola i učitelji kroz različite aktivnosti i nastavne predmete pruže djeci podršku i odgovarajuću zaštitu. Potrebu promjene uloge učitelja u zaštiti djece naglašava i humanistički pristup. Učitelja se više ne može promatrati kao predavača, već on treba sagledati cjelokupnu situaciju u razredu i položaj svakog djeteta unutar nje uzimajući u obzir sve interakcijske i dinamičke procese (Bilić i Zloković, 2004). Učitelji služe kao uzori jer je njihov stav prema drugima ključan budući da ih učenici promatraju i na takav način najviše uče od drugih. Učitelji trebaju biti osjetljivi na pojavu nasilja i biti u mogućnosti promatrati, slušati, prepoznavati pozive u pomoć i karakteristike takvih ponašanja (Zobec i Hmelak, 2023). Sami roditelji također trebaju biti ravnopravni partneri kojima je ponekad potrebno pružiti savjet ili neku vrstu pomoći, ali i redovito ih informirati o djetetovim aktivnostima i ponašanju. (Bilić i Zloković, 2004).

Djeca koja pod utjecajem drugih prihvaćaju nasilno ponašanje to najčešće rade zbog nedostatka samopouzdanja i sigurnosti, ali i zbog želje da se povežu s vršnjacima i da dobiju njihovu podršku i prihvaćanje. U takvim situacijama učitelji, pedagozi, psiholozi i svi oni koji rade s djecom trebaju jasno postaviti pravila kako bi se suprotstavili negativnim društvenim pritiscima. Najbitnija odgovornost učitelja, roditelja i šire zajednice jest pomoć djeci da izrastu u zdrave, sretne i uspješne osobe (Bilić i Zloković, 2004).

8. Zaključak

Međuvršnjačko nasilje ozbiljan je problem s kojim se suočava velik broj djece u svijetu, a zahtijeva sveobuhvatan pristup u njegovom rješavanju. Najčešće se očituje kao fizičko, verbalno i emocionalno zlostavljanje, a ima dugoročne posljedice na sve sudionike te ostavlja negativne učinke na svim područjima života. Nasilna ponašanja učenika često su rezultat nezadovoljenih potreba ili posljedica nedovoljno razvijenih vještina jer dječja ponašanja odražavaju njihove misli, osjećaje i očekivanja. Nedostatak emocionalne regulacije, socijalnih vještina te nisko samopouzdanje mogu povećati rizik da dijete postane žrtva ili počinitelj nasilja. Kako bi se spriječio daljnji nastanak zlostavljanja, neophodan je zajednički rad svih osoba i ustanova uključenih u život djeteta. S obzirom na to da dijete velik dio vremena provodi u školi, gdje ujedno i dolazi u kontakt s velikim brojem djece, škola se može smatrati glavnim izvorom međuvršnjačkog nasilja. Ona okuplja djecu različite povijesti, karaktera, kulture, temperamenta, a takve različitosti lako dovode do sukoba. Nerijetko djeca, zbog straha ili zbog isticanja, zauzimaju dominantnije pozicije koje im omogućuju provođenje vlastite moći nad slabijima što često dovodi do zlostavljanja ili isključivanja vršnjaka. Škole, kao mjesto nulte tolerancije na nasilje, trebale bi poticati inkluzivno okruženje, ali i educirati djecu o načinu reagiranja na nasilje te o njegovom sprječavanju. Također, nužno je provođenje odgojno-obrazovnih programa koji su usredotočeni na ozbiljnost i posljedice nasilnih ponašanja te putem preventivnih programa učiti djecu o vrijednostima i poštovanju. Roditelji od djetinjstva imaju veliku ulogu kao model na koje se dijete ugleda, a kao pozitivan primjer i kroz otvorenu komunikaciju mogu doprinijeti prevenciji nasilja, ali ga mogu i lakše uočiti. No, borba protiv nasilja odgovornost je cijelog društva, posebice medija koji imaju najveći utjecaj na ljude. Da bi se djeca razvila u emocionalno zrele i odgovorne osobe, potrebno je stvoriti sigurno okruženje u kojem se mogu slobodno izražavati. Ukoliko preventivne mjere ne donesu očekivane učinke, utoliko je neophodna pravovremena reakcija. Intervencija, uz psihološku podršku sudionicima i edukaciju, ključna je za smanjenje posljedica nasilja, ali i njegovog ponovnog pojavljivanja. Zajedničkim naporima cjelokupnog okruženja koje pruža podršku može se osigurati sigurniji svijet za mlade u kojem će nasilna ponašanja, rугanje, omaložavanje i nepoštovanje ostati u prošlosti.

9. Literatura

- Ajduković, M., Kregar Orešković, K., Laklija, M. (2007). Teorija privrženosti i suvremeni socijalni rad. *Ljetopis socijalnog rada* 14(1), 59-91. <https://hrcak.srce.hr/11494>
- Američka psihološka udruga. (2018). APA dictionary of psychology. (traženi pojam: childhood). Pristupljeno: 2.8.2024.
- Barnes, A., Cross, D., Lester, L., Hearn, L. (2012). The invisibility od covert bullying among students: challenges for school intervention. *Australian Journal of Guidance and Counselling* 22(2), 206-226. doi:10.1017/jgc.2012.27
- Bilić, V. (2013). Nasilje među vršnjacima: uloga branitelja žrtava, pomoćnika i pristaša počinitelja nasilja te pasivnih promatrača. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja* 59(30), 193-209. <https://hrcak.srce.hr/en/131981>
- Bilić, V., Buljan-Flander, G., Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bilić, V., Zlokočić, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece: Prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi*. Zagreb: Naknada Ljevak.
- Bojčić, K. (2022). Vršnjačko nasilje i učenička percepcija školske klime. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu* 71(1), 70-83. <https://hrcak.srce.hr/278597>
- Brown, E., Low, S., Smith, B. H., Haggerty, K. P. (2011). Outcomes from a school-randomized controlled trial of Steps to Respect: a bullying prevention program. *School Psychology Review* 40(3), 423-443. doi:10.1080/02796015.2011.12087707
- Buggle, F. (2002). *Razvojna psihologija Jeana Piageta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Bouillet, D., Domović, V. (2021). Socijalna isključenost djece rane i predškolske dobi. Konceptualizacija, rizici i model intervencija. *Ljetopis socijalnog rada* 28(1), 71-96. <https://hrcak.srce.hr/en/261095>
- Card, N. A., Isaacs, J., Hodges, E. (2009). Aggression and victimization in children's peer. U: A. L. Vagelisti (ur.), *Feeling hurt in close realtionships* (str. 239-255). Cambridge: Cambridge University Press.

- Chen, C. (2024). The influence of peer relationships on children's social development. *Lecture notes in Education Psychology and Public Media* 45(1), 221-225. doi:10.54254/2753-7048/45/20230544
- Coloroso, B. (2004). *Nasilnik, žrtva i promatrač: od vrtića do srednje škole - kako roditelji i učitelji mogu pomoći u prekidanju kruga nasilja*. Zagreb: Bios.
- Field, E. M. (2004). *Živjeti bez nasilja: Kako pomoći djeci da izađu na kraj sa zadirkivanjem i nasiljem*. Zagreb: Naklada Kosinj.
- Frances Dent, V., Goodman, G. (2020). Representations of attachment security, attachment avoidance, and gender in Ugandan children. *Attachment & Human Development* 23(48): 1-30. doi:10.1080/14616734.2020.1830480
- Gonzalez Alonso, F., De Castro, R. (2021). Peer observers of bullying. *South Florida Journal of Development* 2(3), 3808-3817. doi:10.46932/sfjdv2n3-001
- Hasković, A. (2019). *Međuvršnjačko nasilje u osnovnim školama*. Magistarski rad. Sarajevo: Filozofski fakultet.
- Hrabri telefon – Bullying - nasilje među vršnjacima. URL: <https://odrasli.hrabritelefon.hr/clanci/bullying-nasilje-medu-vrsnjacima/>. Pristupljeno: 2.7.2024.
- Kaselj, A., Pašalić, D., Kamenjarin, Đ. (2023). Djetinjstvo. *Polet. List ženskoga đačkoga doma Split* (27), 3-54. <https://zenskidjackidom-split.hr/wp-content/uploads/2023/05/Polet-27.pdf>
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji - kontekst razvoja djeteta*. Sveučilište u Zadru: Naklada Slap.
- Korak po korak: udruga roditelja – CAP in general. URL: <https://urkpk.org/en/programmes/the-cap-programme/cap-in-general/>. Pristupljeno: 6.8.2024.
- Lebedina-Manzoni, M., Lotar, M., Ricijaš, N. (2007). Podložnost vršnjačkom pritisku i samopoštovanje kod studenata. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja* 44(1), 77-92. <https://hrcak.srce.hr/en/28997>
- Macanović, N. (2024). *Ubistva u školama - analiza studija slučaja iz ugla socijalne pedagogije*. Banja Luka: Centar modernih znanosti.

- Maksimović, J., Petrović, J., Osmanović, J. (2015). Medijske kompetencije školskih pedagoga u suzbijanju vršnjačkog nasilja. *In medias res: časopi filozofije medija* 4(6), 912-923. <https://hrcak.srce.hr/151820>
- Maleš, D. (2011). Nove paradigme ranog odgoja. *Život i škola* (27), 277-281.
- Maleš, D., Stričević, I. (2005). *Zlostavljenje među učenicima može se spriječiti: priručnik za učitelje i stručne suradnike*. Zagreb: Udruženje Djeca prva.
- Maras, B., Pajnić, N., Krpan, J. (2017). Prevencija nasilja kroz projekt „Tko ne djeluje – sudjeluje!” *Hrvatski časopis za javno zdravstvo* 13(51), 55-64. <https://hrcak.srce.hr/299095>
- Menesini, E., Fiorentini, G., Nocentini, A. (2021). Le azioni indicate per la gestione dei casi di bullismo e vittimizzazione nella scuola. I risultati della sperimentazione del progetto PEBUC (Protocollo di Emergenza per i casi di bullismo e cyberbullismo). *Maltrattamento e abuso all'infanzia* 23(1), 65-88. doi:10.3280/MAL2021-001005
- Nikolić Jakus, Z. (2015). *Povijest djetinjstva u srednjem vijeku i povijest emocija: osjećaji roditelja prema djeci kao primjer istraživačkog pristupa temi osjećaja u prošlosti*. *Historijski zbornik*, 68 (2), 377-378.
- Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi: Što znamo i što možemo učiniti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Odluka o donošenju Akcijskog plana za prevenciju nasilja u školama 2020. – 2024. (2020). *Narodne novine*, 123/17 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_02_15_305.html
- Pehlić, I., Vučkić, E. (2023). Osobnosti doživljenog i počinjenog vršnjačkog nasilja u osnovnoj i srednjoj školi. *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Bihaću* 15(15), 119-142. doi:10.52535/27441695.2023.15.119-142
- Pijaca Plavšić, E. (2014). Program „Medijacija“: Mogućnosti primjene i dobrobiti medijacije u školskoj sredini. U: Zadravec, A., Uzelac, M., Pijaca Plavšić, E., Hitrec, G., Löw Stanić, A., Ajduković, D., Cesar, S., Gereš, N., Penezić, L., Pregrad, J. (ur.). *Nasilje ostavlja tragove – zvoni za nenasilje! Prikaz rezultata istraživanja o vršnjačkom nasilju i pregled programa prevencije vršnjačkog nasilja*. *Centar za mirovne studije*, 108-125.
- Posavec Vaupotič, B. (2023). Joj, to boli! *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 6(12), 401-410. <https://hrcak.srce.hr/clanak/437695>

- Ramljak, B., Kralj, L., Karin, M., Prskalo, V., Horvatić, S. et. al. (2020). *Akcijski plan za prevenciju nasilja u školama 2020. – 2024.* <https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/StrucnaTijela/Akcijski%20plan%20za%20prevenciju%20nasilja%20u%20skolama%20za%20razdoblje%20od%202020.%20do%202024.%20godine.pdf>
- Rigby, K. (2006). *Zlostavljanje u školama: i što možemo učiniti?* Zagreb: Mosta.
- Rubin, K. H., Bowker, J. C., McDonald, K. L., Menzer, M. (2013). Peer relationships in childhood. U: P. D. Zelazo (ur.), *The Oxford Handbook of Development Psychology* (str. 1-87). Oxford: Oxford University Press.
- Sever, A. (2023). Školska i vršnjačka medijacija. *Varaždinski učitelj - digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 6(11), 1-7. <https://hrcak.srce.hr/286842>
- Shurbanovska, O. (2023). Factors of peer violence in schools and prevention programs. *The Annual of the Faculty of Philosophy in Skopje* 76(1), 331-345. doi:10.37510/godzbo2376331sh
- Sigurno mjesto – prvi korak na vašem putu izlaska iz nasilja. URL: <https://www.sigurnomjesto.hr/savjetovanje/oblici-nasilja/>. Pristupljeno: 11.6.2024.
- Singer, D. G., i Revenson, T. A. (1997). *A Piaget primer: How a child thinks*. Madison, Conn: International Universities Press.
- Staničić, S. (2005). Uloga i kompetencije školskih pedagoga. *Pedagoški istraživanja* 2(1), 35-46. <https://hrcak.srce.hr/clanak/205466>
- Stepanić, L. (2019). Vršnjačko nasilje i preventivni programi. *Varaždinski učitelji: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje* 2(2), 67-77. <https://hrcak.srce.hr/224276>
- Svjetska zdravstvena organizacija (2019). Sprečavanje nasilja u školi: praktični priručnik <https://www.who.int/publications/i/item/school-based-violence-prevention-a-practical-handbook>
- Tošić Radev, M., Janković, I. (2022). Peer violence: recognition, understanding and response from the attachment theory perspective. *Facta Universitatis Sereis Philosophy Sociology Psychology and History* 21(3): 149-164. doi:10.22190/FUPSPH2203149T
- Ujedinjeni narodi. (1989). Konvencija o pravima djeteta. *Treaty Series*, 1577, 3.
- Vasta, R., Haith, M. M. i Miller, S. A. (2005). *Dječja psihologija - 3.izdanje*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Vučković, A. (2002). Nasilje. *Crkva u svijetu* 37(4), 383-386. <https://hrcak.srce.hr/broj/3279>
- Woodhouse, S., Dykas, M., Cassidy, J. (2012). Loneliness and peer relations in adolescence. *Review of Social Development* 12(2), 273-293. doi:10.1111/j.1467-9507.2011.00611.x
- Zadavec, A., Uzelac, M., Pijaca Plavšić, E., Hitrec, G., Löw Stanić, A., Ajduković, D., Cesar, S., Gereš, N., Penezić, L., Pregrad, J. (2014). Nasilje ostavlja tragove – zvoni za nenasilje! Prikaz rezultata istraživanja o vršnjačkom nasilju i pregled programa prevencije vršnjačkog nasilja. *Centar za mirovne studije*, 10-107.
- Zloković, J., Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti* 12(1), 197-213. <https://hrcak.srce.hr/59618>
- Zobec, K., Hmelak, A. (2023). Recognition of peer violence in school – a challenge for students and teachers. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu* 18(1), 105-114. <https://hrcak.srce.hr/316582>
- Žilić, M. (2016). Nasilje. *Socijalne teme: Časopis za pitanja socijalnog rada i srodnih znanosti* 1(3), 67-87. <https://hrcak.srce.hr/176988>

Sažetak

Međuvršnjačko nasilničko ponašanje pojava je koju brojna djeca doživljavaju gotovo svakodnevno. Ono uključuje agresivno ponašanje između vršnjaka nanoseći najčešće fizičku i psihičku štetu. Takva ponašanja najčešće se događaju između potpuno različite djece gdje napadač bude agresivno i jako dijete, a žrtva povučena i tiha osoba. Stavovi koji umanjuju težinu takvog ponašanja, opisujući ga kao dječje razmirice umanjuju njegovu stvarnu težinu. Iako djeca koriste razne oblike nasilja, nijedna vrsta nije manje bolna od druge jer ostavlja ozbiljne i dugoročne posljedice na dijete. Posljedice se razvijaju od jednostavnijih prema ozbiljnijima, a uključuju emocionalne traume, probleme s koncentracijom i učenjem, razvoj aksioznosti i depresije, povlačenje u sebe, dok u najgorem slučaju mogu dovesti do samoubojstva. Iako motivi ovakvih ponašanja imaju različite razloge, nasilnici su često djeca kojima nedostaje ljubavi i pažnje, koju pokušavaju dobiti na neispravne načine. Jedna od najbitnijih stavki je prevencija koja omogućava sprječavanje nasilja ili razvijanje gorih oblika ponašanja. Ključnu ulogu u prevenciji, osim roditelja koji predstavljaju temelj za razvoj djeteta kao zdrave osobe, imaju škola i učitelji. Program škole uključuje djelovanje svih djelatnika škole prilagođavajući se svakom učeniku uzimajući u obzir njegovu obiteljsku povijest, kulturu i iskustva. Jako je bitno da odgojno-obrazovni djelatnici suosjećaju s učenikom, postavljaju jasna pravila i granice, prepoznaju i spriječe neprimjereno ponašanje te pomognu djetetu pronaći prihvatljiva zamjenska ponašanja.

Ključne riječi: obitelj, posljedice, prevencija, škola, vrste

PEER VIOLENCE IN CHILDHOOD

Abstract

Peer violence is a phenomenon that many children experience almost everyday. It includes aggressive behavior between peers, usually causing physical and psychological damage. Such behaviors most often occur between completely different children, where the attacker is an aggressive and strong child while the victim is a withdrawn and quiet person. Attitudes that diminish the seriousness of such behavior, describing it as children's quarrels, undermine its real seriousness. Although children use various forms of violence, no type is less painful than the other as it leaves serious and long-term consequences for the child. The consequences develop from simpler ones to those more serious and include emotional trauma, problems with concentration and learning, the development of anxiety and depression, withdrawal, while in the worst case they can lead to suicide. Although the motives for such behavior have different reasons, bullies are often children who lack love and attention, which they try to get in wrong ways. One of the most important items is prevention, which makes it possible to prevent violence or the development of worst forms of behavior. A key role in prevention, apart from that of parents who represent the foundation for the child's development as a healthy person, is played by schools and teachers. The school plan includes the actions of all school staff which is adapted to each student, taking into account his family history, culture and experiences. It is very important that educational staff empathize with the student, set clear rules and boundaries, recognize and prevent inappropriate behavior and help the child find acceptable substitute behaviors.

Key words: consequences, family, prevention, school, types

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Maria Giljanović, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja prvostupnice pedagogije i talijanskog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni/diplomski rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i literatura. Izjavljujem da ni jedan dio završnoga/diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, stoga ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnoga/diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 13. rujna 2024.

Potpis: 

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA U
SPLITU**

Student/Studentica: Maria Giljanović

Naslov rada: Međuvršnjačko nasilje u djetinjstvu

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/Mentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): doc. dr. sc. Anita Mandarić
Vukušić

Sumentor/Sumentorica rada (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): /

Članovi Povjerenstva (akad. stupanj i zvanje, ime i prezime): izv. prof. dr. sc. Ines Blažević, dr.
sc. Sani Ćavar

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) u otvorenom pristupu
- b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a
- c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašemu ocjenskomu radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 13. rujna 2024.

Potpis studenta/studentice: *M Giljanović*